

Dân chủ trong các trường đại học công lập ở Việt Nam hiện nay

Đinh Thị Hạnh¹, Lê Xuân Hồng²

^{1,2} Trường Đại học Điều dưỡng Nam Định.
Email: dinhhanhdnd@gmail.com

Nhận ngày 20 tháng 11 năm 2018. Chấp nhận đăng ngày 3 tháng 12 năm 2018.

Tóm tắt: Ở Việt Nam hiện nay, nhân dân có quyền làm chủ. Quyền làm chủ đó thể hiện trước hết ở cơ sở. Trường đại học công lập là một đơn vị cơ sở. Thực hiện tốt dân chủ trong các trường đại học công lập sẽ huy động được tiềm năng trí tuệ của cán bộ, viên chức vào xây dựng nhà trường, qua đó nâng cao chất lượng đào tạo. Để thực hiện tốt dân chủ trong các trường đại học công lập, mọi người lao động phải nâng cao nhận thức về quyền làm chủ của mình; người lãnh đạo, quản lý của nhà trường phải thực hiện nghiêm các quy định trong quy chế dân chủ mà các cơ quan hữu quan đã ban hành.

Từ khoá: Quy chế, dân chủ, trường đại học công lập.

Phân loại ngành: Chính trị học

Abstract: In Vietnam today, the people enjoy the right to mastery, which is demonstrated, first of all, at the grassroot level. A public university is itself a grassroot-level unit. Good practice of democracy in public universities will summon and utilise the potential of wisdom among the State cadres and employees in developing the universities, thus improving the quality of training. In order to practice democracy in the universities, all of the employees shall raise their own awareness of their right to mastery, while the leaders and managers shall strictly abide by the provisions of the rules on democracy, which the State has promulgated.

Keywords: Rules, democracy, public university.

Subject classification: Politics

1. Mở đầu

Dân chủ có vai trò quan trọng trong mọi lĩnh vực của đời sống xã hội. Dân chủ vừa là động lực, vừa là mục đích vươn tới của

xã hội loài người. Năng lực trí tuệ của con người càng phát triển thì xu hướng dân chủ càng mạnh mẽ. Môi trường xã hội dân chủ càng cao thì sẽ càng thúc đẩy năng lực sáng tạo của con người. Từ khi xã hội phân chia

thành giai cấp và có nhà nước, mọi hình thức dân chủ đều mang tính giai cấp. Dân chủ là hình thức tổ chức thiết chế chính trị xã hội dựa trên việc thừa nhận nhân dân là nguồn gốc của quyền lực, thừa nhận nguyên tắc bình đẳng và tự do. Theo Hồ Chí Minh: “Nước ta là nước dân chủ. Bao nhiêu lợi ích đều vì dân. Bao nhiêu quyền hạn đều của dân. Công việc đổi mới, xây dựng là trách nhiệm của dân. Sự nghiệp kháng chiến kiến quốc là công việc của dân. Chính quyền từ xã đến Chính phủ, Trung ương do dân cử ra. Đoàn thể từ Trung ương đến xã do dân tổ chức nên. Nói tóm lại, quyền hành và lực lượng đều nơi dân” [2, tr.590]. Ngày nay, dân chủ là một giá trị to lớn của văn minh nhân loại, là một phương thức tồn tại của xã hội hiện đại. Dân chủ có vị thế quan trọng trong mọi lĩnh vực của đời sống xã hội, được vận dụng vào hoạt động của những tổ chức và thiết chế chính trị nhất định. Dân chủ được thể hiện trên nhiều lĩnh vực (như: chính trị, kinh tế, văn hóa, giáo dục và các lĩnh vực khác của đời sống xã hội). Dân chủ không chỉ ảnh hưởng đến sự tồn vong của chế độ, quốc gia, dân tộc, mà còn ảnh hưởng trực tiếp đến lợi ích, đời sống của người dân. Thực hiện dân chủ là một công tác có giá trị nhân văn. Thực hiện dân chủ rộng rãi, đặc biệt thực hiện dân chủ cơ sở, là việc làm, cấp bách trong quá trình toàn cầu hóa và hội nhập quốc tế [1, tr.13]. Tuy nhiên, hiệu quả phát huy dân chủ còn tùy thuộc vào những điều kiện cụ thể, chịu tác động bởi tính giai cấp, tính lịch sử, đặc điểm truyền thống dân tộc, tính chất thời đại. Bài viết này phân tích dân chủ ở các trường đại học công lập Việt Nam, gồm nội dung, vai trò, thực trạng thực hiện và giải pháp nâng cao hiệu quả thực hiện dân chủ ở trường đại học công lập Việt Nam.

2. Nội dung và vai trò của dân chủ trong trường đại học công lập

Ở Việt Nam, dân chủ được thực hiện trên cả một hệ thống từ Trung ương đến địa phương. Dân chủ ở cơ sở là gốc của hệ thống dân chủ đó. Có thực hiện tốt dân chủ cơ sở thì nền dân chủ của đất nước mới bền vững và phát triển. Khi dân là chủ thì dân là gốc; dân được biết, bàn, kiểm tra. Để thực hiện dân chủ, khâu quan trọng và cấp bách trước mắt là thực hiện dân chủ ở cơ sở. Theo tinh thần đó, Bộ Chính trị Đảng Cộng sản Việt Nam đã ra Chỉ thị 30/CT-TW tháng 2 năm 1998 [3]; Chính phủ đã ban hành Nghị định 71/NĐ-CP ngày 08 tháng 9 năm 1998, Nghị định số 04/2015/NĐ-CP ngày 09 tháng 01 năm 2015 về thực hiện dân chủ trong hoạt động của cơ quan nhà nước và đơn vị sự nghiệp công lập [4]; Bộ Nội vụ đã ban hành Thông tư 01/2016/TT-BNV ngày 13 tháng 01 năm 2016 về hướng dẫn một số nội dung của Nghị định số 04/2015/NĐ-CP ngày 09 tháng 01 năm 2015 của Chính phủ [5]; Bộ Giáo dục và Đào tạo đã ban hành Quyết định số 04/2000/QĐ-BGD&ĐT ngày 01 tháng 3 năm 2000 về việc ban hành Quy chế thực hiện dân chủ trong hoạt động của nhà trường. Trường đại học công lập là đơn vị sự nghiệp của Nhà nước, kinh phí hoạt động của các trường đại học công lập chủ yếu là kinh phí của Nhà nước. Các quy định về dân chủ nói trên liên quan đến việc thực hiện dân chủ trong hoạt động của các trường đại học công lập. Đó là những văn bản pháp lý để mọi người, người lao động trong trường đại học công lập thực hành dân chủ. Theo quy định của Chính phủ: “Trong trường học, dân chủ được thể hiện ở

quyền và nghĩa vụ của cán bộ, viên chức (CBVC) đối với việc thực hiện nhiệm vụ chính trị của nhà trường. CBVC và người học trong nhà trường phát huy quyền làm chủ của mình theo phương châm: được biết, được bàn, được tham gia ý kiến, được giám sát kiểm tra mọi mặt hoạt động của nhà trường. Dân chủ gắn với kỷ cương, thực hiện dân chủ phải đảm bảo các nguyên tắc, sự lãnh đạo và quản lý của Đảng và Nhà nước đối với sự nghiệp phát triển giáo dục. Trong trường học, việc thực hiện dân chủ của CBVC và người học trên cơ sở sự lãnh đạo của đảng bộ, chi bộ sự quản lý của Ban Giám hiệu. Các đoàn thể, tổ chức trong nhà trường có vai trò to lớn trong việc tham gia, việc thực hiện dân chủ ở trường học” [6, tr.17-18].

Quy chế dân chủ (QCDC) với nội dung như trên quy định cơ sở phải đảm bảo 3 tiêu chí sau: quy định rõ những nội dung cần được công khai tạo điều kiện cho các cá nhân có được thông tin đầy đủ về các vấn đề mà họ quan tâm; quy định rõ những nội dung người dân tham gia ý kiến; quy định cụ thể hình thức thực hiện dân chủ ở cơ sở. Như vậy, quy chế dân chủ ở cơ sở quy định rõ hơn quyền làm chủ của công dân theo phương châm “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra”.

QCDC với nội dung như trên cũng là QCDC áp dụng cho các trường đại học công lập. Các trường đại học công lập là một trong những nơi tập trung chất xám, trí tuệ của xã hội. Quyền làm chủ của người lao động trong các trường đại học công lập cần phải được biểu hiện rõ ràng trong mọi hoạt động của nhà trường, từ hoạt động xây dựng đội ngũ giảng viên, cán bộ quản lý, xây dựng cơ sở vật chất, chương trình đào tạo, cho đến tổ chức quản lý, hợp tác đào

tao, xây dựng môi trường văn hóa học đường. Thực hiện tốt quy chế dân chủ trong các trường đại học công lập sẽ huy động và phát huy được năng lực, trí tuệ, sức mạnh của mọi cá nhân, tổ chức trong xã hội vào sự phát triển của nhà trường. Trường đại học công lập là nơi thực hiện nhiệm vụ giáo dục và đào tạo, bồi dưỡng, phát triển phẩm chất của công dân về tư tưởng và đạo đức, tri thức khoa học và kỹ năng, kỹ xảo nghề nghiệp, thể chất. Thực hành dân chủ trong trường đại học công lập là yêu cầu khách quan và ngày càng bức thiết đối với các tổ chức đảng, chính quyền và đoàn thể trong nhà trường. Mục đích của thực hành dân chủ trong trường đại học công lập là nhằm thực hiện tốt nhiệm vụ dạy và học, xây dựng nền giáo dục thực sự của dân, do dân và vì dân.

3. Thực trạng thực hiện dân chủ trong các trường đại học công lập

Quy định của Đảng và Nhà nước Việt Nam về dân chủ trong trường đại học công lập đã được triển khai thực hiện một cách nghiêm túc và đã đạt được một số kết quả sau. Thứ nhất, các trường đại học công lập đã thành lập Ban chỉ đạo thực hiện QCDC trong nhà trường (ở đó, thành phần cơ bản là đại diện cho các tổ chức chính trị trong hệ thống chính trị của nhà trường như: đại diện của Đảng uỷ, Ban Giám hiệu, Công đoàn, Đoàn Thanh niên). Thứ hai, các trường đại học công lập đã tổ chức tuyên truyền, phổ biến đến CBVC các chỉ thị của Đảng, các nghị quyết của Chính phủ và các văn bản có liên quan. Việc tuyên truyền được thực hiện thông qua hội nghị học tập,

quán triệt các nghị quyết, chỉ thị của Đảng; thông qua các buổi họp cơ quan, các buổi sinh hoạt Đảng định kỳ. Thứ ba, các trường đại học công lập đã xây dựng và ban hành các quy định cụ thể để thực hiện QCDC nói chung và QCDC trong các trường đại học công lập nói riêng. Thứ tư, các trường đại học công lập đã tích cực triển khai thực hiện các nội dung của QCDC, nhiệm vụ giao cho các đơn vị, cá nhân được quy định cụ thể, rõ ràng, không chồng chéo, không bỏ sót. Thứ năm, các trường đại học công lập đã tổ chức giám sát, kiểm tra, đánh giá việc thực hiện QCDC. Giám sát, kiểm tra là khâu quan trọng của việc thực hiện QCDC. Nội dung giám sát, kiểm tra, đánh giá gồm: kế hoạch năm học, công tác đào tạo, công khai tài chính, tuyển sinh, tuyển dụng giảng viên, khen thưởng, chế độ chính sách liên quan đến cán bộ, giảng viên, sinh viên... Thứ sáu, các trường đại học công lập đã tổ chức hội nghị CBVC định kỳ hàng năm. Đây là một nội dung quan trọng của Quy chế thực hiện dân chủ ở cơ sở. Đối với các trường đại học công lập, hội nghị CBVC là điều kiện để toàn thể CBVC phát huy quyền làm chủ của mình đối với mọi hoạt động của nhà trường. Tại Hội nghị này, CBVC được nghe các báo cáo và trực tiếp tham gia ý kiến đối với chương trình, kế hoạch công tác của nhà trường trên tất cả các lĩnh vực (tuyển dụng, đào tạo, bồi dưỡng CBVC; xây dựng cơ sở vật chất, mua sắm trang thiết bị; xây dựng, phát triển chương trình đào tạo; kế hoạch thu chi tài chính và các hoạt động dịch vụ tăng nguồn thu; những vấn đề liên quan đến điều kiện làm việc, chế độ chính sách, đời sống của CBVC nhà trường). Ban chỉ đạo thực hiện quy chế dân

chủ trong hoạt động của các trường đại học công lập hoạt động tương đối thường xuyên và hiệu quả. Theo kết quả khảo sát, 375/500 (71,4%) người được hỏi thừa nhận vai trò tích cực của Ban chỉ đạo thực hiện quy chế dân chủ [7, tr.95]. Nhiều trường đã xây dựng và ban hành các văn bản quy định về tất cả các lĩnh vực hoạt động (với các văn bản như: Quy chế chi tiêu nội bộ; Quy chế làm việc; Các Quy định về công tác bảo vệ, quản lý và sử dụng tài sản; Quy định về bình xét xếp loại kết quả lao động; Quy định trong quản lý người học; Quy định trong công tác đào tạo...) [8, tr.3]. Các trường đại học công lập đều đã tiến hành cụ thể hóa quy chế dân chủ trong hoạt động của các trường đại học công lập cho phù hợp với điều kiện cụ thể của mỗi trường. Nhìn chung, trong các trường đại học công lập, việc thực hiện QCDC với các nội dung quy định cơ bản đã đạt mục đích: phát huy quyền làm chủ của CBVC và người học; nâng cao trách nhiệm của hiệu trưởng trong các hoạt động của nhà trường; góp phần xây dựng đội ngũ CBVC có trình độ năng lực và đạo đức nghề nghiệp; đảm bảo quyền lợi chính đáng của CBVC và người học; tạo ra không khí dân chủ trong các hoạt động, góp phần vào sự nghiệp xây dựng và phát triển của nhà trường.

Việc thực hiện quy chế dân chủ trong các trường đại học công lập, tuy đã đạt được những kết quả trên, nhưng vẫn còn một số hạn chế. Một số CBVC chưa nhận thức sâu sắc rằng mọi người lao động trong các trường đại học công lập (trong đó có cả người lãnh đạo trường) đều bình đẳng với nhau trong việc sở hữu cơ sở vật chất của trường. Họ cũng chưa nhận thức sâu sắc về mục đích và ý nghĩa của thực hiện dân chủ;

hoặc không tin tưởng vào kết quả thực hiện dân chủ của lãnh đạo nhà trường; nhiều CBVC mới chỉ được biết và thực hiện các nhiệm vụ được giao; chưa tích cực tham mưu cho lãnh đạo nhà trường về các vấn đề liên quan đến hoạt động của nhà trường. Từ nhận thức chưa sâu sắc đó của người lao động, sự phối hợp của các tổ chức quản lý chưa thường xuyên thống nhất, thiếu cụ thể, rành mạch; hoạt động của đoàn thể có lúc có nơi còn mang tính thụ động; sự tham gia của công đoàn nhà trường vào việc thực hiện quy chế dân chủ còn hạn chế. Hạn chế trong việc thực hiện dân chủ là một nguyên nhân quan trọng làm cho chất lượng giáo dục ở nhiều trường không cao.

4. Giải pháp nâng cao hiệu quả thực hiện dân chủ trong các trường đại học công lập

Thứ nhất, cần tăng cường công tác tuyên truyền, nâng cao nhận thức cho CBVC về quy định của Đảng và Nhà nước về dân chủ nói chung và dân chủ trong trường đại học công lập nói riêng. QCDC ra đời là nhằm đáp ứng yêu cầu của sự nghiệp cách mạng trong giai đoạn mới. Xây dựng và thực hiện QCDC trong trường đại học công lập đã trải qua một quá trình lâu dài. Tuy nhiên, không phải ai cũng hiểu đúng nội dung, ý nghĩa, mục đích của việc thực hiện QCDC. Một số bộ phận CBVC trong các trường còn hạn chế trong nhận thức về vấn đề dân chủ, từ đó còn thiếu tích cực triển khai thực hiện QCDC. Việc tuyên truyền, giáo dục nâng cao nhận thức cho CBVC về QCDC cần được thực hiện một cách có hệ thống bài bản, không chiếu lệ, không qua loa.

Thứ hai, cần bổ sung, hoàn thiện các hình thức, các biện pháp tổ chức thực hiện quy chế dân chủ ở cơ sở. Trên cơ sở các văn bản của Chính phủ, của Bộ Giáo dục và Đào tạo, của ngành về dân chủ, các trường cần xây dựng các quy định cụ thể và phù hợp hơn với điều kiện nhà trường; quy định rõ hơn quyền làm chủ của từng thành viên trong nhà trường, từng chức danh của nhà trường; cần quy định rõ hơn mỗi người được quyền biết gì và không được quyền biết gì, được quyền bàn gì và không được quyền bàn gì, được quyền kiểm tra gì và không được quyền kiểm tra gì. Các trường cần phải thường xuyên bổ sung, sửa đổi các hình thức, biện pháp cho phù hợp với tình hình thực tế. Bởi vì, có rất nhiều văn bản mới của Đảng Cộng sản Việt Nam, Chính phủ và các bộ ngành về thực hiện dân chủ được ban hành. Ví dụ như: Kết luận số 120-KL/TW ngày 07 tháng 01 năm 2016 của Bộ Chính trị về tiếp tục đẩy mạnh, nâng cao chất lượng, hiệu quả việc xây dựng và thực hiện Quy chế dân chủ ở cơ sở [7]; Thông tư 01/2016/TT- BNV ngày 13 tháng 01 năm 2016 của Bộ Nội vụ về hướng dẫn một số nội dung của Nghị định số 04/2015/NĐ-CP ngày 09 tháng 01 năm 2015 của Chính phủ về thực hiện dân chủ trong hoạt động của cơ quan hành chính nhà nước và đơn vị sự nghiệp công lập [5]; Nghị định số 159/2016/NĐ-CP ngày 29 tháng 11 năm 2016 của Chính phủ về quy định chi tiết và biện pháp thi hành một số điều của Luật Thanh tra về tổ chức và hoạt động của Ban Thanh tra nhân dân [8]. Các văn bản này ở nhiều trường chưa được cụ thể hóa. Các trường đại học công lập cần nâng cao vai trò và sự phối hợp của tổ chức đảng, chính

quyền và các đoàn thể; cần tăng cường phát huy vai trò của công đoàn và các tổ chức chính trị khác trong nhà trường; cần tăng cường công tác kiểm tra, giám sát của Ban Thanh tra nhân dân; đặc biệt cần mở rộng dân chủ trong công tác tuyển dụng, điều động, bổ nhiệm CBVC, dân chủ trong quản lý, thu, chi tài chính, dân chủ trong sửa chữa, mua sắm trang thiết bị. Đây là những lĩnh vực dễ có tiêu cực.

Thứ ba, cần phát huy vai trò trách nhiệm của CBVC, gắn việc thực hiện Quy chế dân chủ với khen thưởng và kỷ luật; xây dựng bầu không khí lành mạnh; đảm bảo cho mỗi CBVC được bày tỏ ý kiến của mình mà không bị ép buộc, mua chuộc, lôi kéo; có chế độ khuyến khích CBVC tự do trình bày ý kiến của mình. Một việc cần làm khác là công khai các chỉ tiêu thi đua, khen thưởng để CBVC được biết và có hướng phấn đấu. Việc xét thi đua, khen thưởng phải được làm kịp thời, công khai, minh bạch; tránh bệnh hình thức.

Thứ tư, cần tăng cường hơn nữa công tác sơ kết, tổng kết, đánh giá, rút kinh nghiệm việc thực hiện quy chế dân chủ. Để việc thực hiện QCDC trong nhà trường đi vào thực chất, thì khâu kiểm tra, giám sát việc thực hiện rất quan trọng. Nội dung của công tác kiểm tra, giám sát gồm: kiểm tra, giám sát việc lưu giữ hệ thống các văn bản; kiểm tra, giám sát việc triển khai các văn bản này đối với các đối tượng; kiểm tra, giám sát việc nhận thức, nắm bắt và thực hiện các văn bản. Công tác này cần phải được tiến hành kịp thời, thường xuyên, nghiêm túc, tránh hời hợt, hình thức. Muốn vậy, cần tăng cường số lượng đại diện của người lao động trong thành phần ban kiểm tra. Điều này là để tránh tình trạng “vừa đá bóng vừa thổi còi”.

Trên đây là một số giải pháp để thực hiện tốt quy chế dân chủ cơ sở trong các trường đại học công lập. Các giải pháp này không chỉ có mối quan hệ chặt chẽ với nhau về hình thức, mà còn có mối quan hệ chặt chẽ với nhau về nội dung, nên cần phải được thực hiện một cách có hệ thống và đồng bộ. Để áp dụng các giải pháp trên có hiệu quả, cần vận dụng một cách linh hoạt, có những văn bản pháp lý phù hợp, dựa vào mục đích, nội dung, điều kiện thực tế cho phép cũng như điều kiện vật chất của trường để đem lại hiệu quả cao.

5. Kết luận

Dân chủ là giá trị nhân văn cao cả, và luôn là khát vọng, là mục tiêu mà con người hướng tới, đồng thời là động lực thúc đẩy con người hành động. Ở Việt Nam trong những năm qua, các trường đại học công lập đã nỗ lực thực hiện quy chế dân chủ, nhờ đó quyền làm chủ của CBVC và sinh viên được tôn trọng; dân chủ đã dần trở thành nguyên tắc trong mọi hoạt động của nhà trường. Tuy nhiên, ở một số trường đại học công lập, việc thực hiện quy chế dân chủ còn hình thức, vì thế, hiện tượng tiêu cực vẫn còn; nhiều người lao động và sinh viên chưa được hưởng một số quyền lợi chính đáng của mình. Việc thực hiện quy chế dân chủ các trường đại học công lập vẫn đang là vấn đề cần được quan tâm hơn nữa. Chỉ khi thực hiện nghiêm túc quy chế dân chủ các trường đại học công lập thì chất lượng đào tạo của các trường đại học công lập mới được cải thiện cơ bản và mới được nâng lên theo trình độ chung của khu vực và thế giới.

Tài liệu tham khảo

- [1] Bộ Chính trị (1998), *Chỉ thị số 30/CT-TW* ngày 18 tháng 02 năm 1998 về xây dựng và thực hiện Quy chế dân chủ ở cơ sở, Hà Nội.
- [2] Bộ Chính trị (2016), *Kết luận số 120-KL/TW* ngày 07 tháng 01 năm 2016 về tiếp tục đẩy mạnh, nâng cao chất lượng, hiệu quả việc xây dựng và thực hiện Quy chế dân chủ ở cơ sở, Hà Nội.
- [3] Bộ Nội vụ (2016), *Thông tư 01/2016/TT-BNV* ngày 13 tháng 01 năm 2016 về Hướng dẫn một số nội dung của Nghị định số 04/2015/NĐ-CP ngày 09 tháng 01 năm 2015 của Chính phủ về thực hiện dân chủ trong hoạt động của cơ quan hành chính nhà nước và đơn vị sự nghiệp công lập, Hà Nội.
- [4] Chính phủ (2016), *Nghị định số 159/2016/NĐ-CP* ngày 29 tháng 11 năm 2016 quy định cụ thể về các hoạt động, nhiệm vụ và quyền hạn của Ban thanh tra nhân dân, Hà Nội.
- [5] Chính phủ (2015), *Nghị định 04/2015/NĐ-CP* ngày 09 tháng 01 năm 2015 về thực hiện quy chế dân chủ trong hoạt động của cơ quan nhà nước và các đơn vị sự nghiệp công lập, Hà Nội.
- [6] Hồ Chí Minh (2000), *Toàn tập*, t.10, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
- [7] Đồng Văn Quân (2014), *Thực hiện dân chủ trong các trường đại học nước ta hiện nay*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
- [8] Trường Đại học Điều dưỡng Nam Định (2017), *Báo cáo Kết quả lãnh đạo, chỉ đạo tổ chức thực hiện quy chế dân chủ cơ sở*, Nam Định.